कक्षा 10 वीं
त्रैमासिक परीक्षा 2024–25
विषय :– संस्कृत

समय 3 घण्टे | अंक : 75

प्र.01 उचित विकल्प चित्वा लिखत :– 06

1. बालकस्य इति रूपं कस्य विभक्तेः अस्ति?
   1. प्रथमा 2. सप्तमी 3. तृतीया 4. षष्ठी
2. पितरः इति रूपं कस्य विभक्तेः अस्ति?
   1. प्रथमा 2. द्वितीया 3. तृतीया 4. चतुर्थी
3. द्वितीया विभक्तेः रूपम् अस्ति।
   1. फलम् 2. कविः 3. राजानः 4. अहम्
4. रमाभ्याम् इति पदं कस्य वचनस्य अस्ति?
   1. एकवचनम् 2. द्विवचनम् 3. बहुवचनम् 4. कोऽपिन
5. .... जीवनं दुर्वहम् अस्ति।
   1. प्र 2. परा 3. अत्र 4. अप
6. प्राकृतिक वातावरणे क्षणं सञ्चरणम्................लाभदायकं भवति।
   1. सम् 2.अप 3. अपि 4. निस्

प्र.02 शुद्ध वाक्यानां समक्षम् आम् अशुद्ध वाक्यानां समक्षं न इति लिखत – 06

1. पश्यन्ति इत्यस्मिन् पदे पश्य् धातुः अस्ति।
2. भव इत्यस्मिन धातुरूपे एकवचनम् अस्ति।
3. गमिष्यति इति पदे लृट् लकारः अस्ति।
4. लभन्ते इत्यस्मिन पदे मध्यम पुरुषः अस्ति।
5. अत्याचारः इत्यस्मिन पदे अ उपसर्गः अस्ति।
6. उपवनम् इति पदे उप उपसर्गः अस्ति।

प्र.03. युग्ममेलनं कुरुत। 06

अ	आ
1. अग्निदग्धः	तत्पुरुष समासः
2. त्रिभुवनम्	बहुव्रीहि समासः
3. दशाननः	द्विगु समासः
4. हिमालयः	गुण सन्धिः
5. नर + इन्द्रः	दीर्घ सन्धिः
6. अत्याचारः	यण् सन्धिः

प्र.04. एक पदेन उत्तरत – 06

1. आगत्य इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति।
2. अज + टाप इत्यस्य पंद भविष्यति।
3. नेतुम् इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति।
4. बुद्धिमती कुत्र व्याघ्र ददर्श।
5. लक्कुर्शी कम् उपसृत्य प्रणमतः।
6. मनुष्याणां महान् रिपुः कः।

प्र. 05. प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत– 06

(विपत्तौ, कृषक, गीतानि, शुद्धम्, भार्या, रसालम्)

1. कश्चित् विशेषणस्य विशेष्य पंद .... अस्ति।
2. मधुराणि गीतानि इत्यनयों पदयो .... विशेष्यम् अस्ति।
3. आम्रम् इत्यस्य पर्यायपदम् .... अस्ति।

www.rajeshsir.co.in

4. पत्नी इत्यस्य पर्याय पदम् ....भार्या.. अस्ति।
5. दूषितम् इत्यस्य विलोम पदम् .... अस्ति। शुद्धम्
6. संपतो इत्यस्य विलोम पदम् .... अस्ति। विपत्तो

अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत :–

प्र.06 कविः किमर्थ प्रकृतेः शरणम् इच्छति? 2

अथवा

लोके महतो भयात् कः मुच्यते?

प्र.07 कस्मात् कारणात् महानगरेषु संसरणं कठिनं वर्तते? 2

अथवा

राम लव कुशौ कुत्र उपवेशयितुम् कथयति?

प्र.08 कृषकः किं करोति स्म? 2

अथवा

माता सुरभिः किमर्शम् अश्रुणि मुञ्चतिस्म?

प्र.09 केन समः बन्धुः नास्ति? 2

अथवा

बकः वन्यजन्तूनां रक्षोपायान् कथं चिन्तयितुं कथयति?

प्र.10 कविः कुत्र सञ्चरणं कर्तुम् इच्छति? 2

अथवा

मयूरः कथं नृत्य मुद्रायां स्थितः भवति?

प्र.11 रेखाडिकंत पदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरूत – (कोऽपि द्वो) 2

1. सुराधिपः ताम् अपृच्छत्।
2. उद्याने पक्षिणां कलखं चेत प्रसादयति।
3. महानगरेषु वाहनानाम् अनन्ताः पडकंतथः धावन्ति।

प्र.12 अधोलिखितानि बाक्यानि कः कं प्रति कथयति– (कोऽपि द्वो) 2

1. गच्छ वत्स! सर्वं भद्रं जायते।
2. विरम विरम आत्मश्लाधाया।
3. सुव्यवधानं न चारित्रयलोपाय।

प्र.13 प्रश्न पत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्य– पुस्तकस्य सुभाषित एकं लिखत। 2

प्र.14 अधोलिखितानाम् अशुद्ध कारक वाक्यानां शुद्धिः करणीयां– (कोऽपि द्वो) 2

1. मम दुग्धं रोचते। 2. गणेशः नमः। 3. सैनिकः अश्वेन पतति।

प्र.15 प्रदत्तैः शब्दैः रिक्त स्थानपूर्ति कुरूत– (कोऽपि चत्वारः) 2

(प्रथमो, राजपुत्रः, एव, चित्ते, रिपुः)

1. पर्यावरणस्य संरक्षणम् ..एव.. प्रकृतेः आराधना।
2. तत्र राजसिंहः नाम ..राजपुत्रः.... वसतिस्म।
3. आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान्........रिपुः..।
4. आचारः .... धर्मः।
5. अवक्रता यथा .... ।

प्र.16 अधोलिखितानि वाक्यानि घटना क्रमानुसारेण लिखत। 2

1. तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म।
2. मार्गे गहनं कानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श।
3. श्रृगालं हसन्नाह .... भवान् कुतः भयात् पलायितः।
4. अस्ति देउलाख्यो ग्रामः।

प्र.17 वाच्यपरिवर्तनं कुरूत– (कोऽपि द्वो) 2

1. त्वं पत्रं लिखसि। 2. श्रमेण बालकाः दृश्यन्ते। 3. छात्रः ग्रन्थं पठति।

प्र.18 अधोलिखितं गद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानां संस्कृत भाषायाम् उत्तराणि लिखत। 3

अस्ति देउलाख्यो ग्रामः। तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसतिस्म। एकदा केनापि आवश्यक कार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्र द्वयोपेता पितुर्गहिं प्रति चलिता। मार्गेगहन कानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श। सा व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा धाष्टर्यात् पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य जगाद– "कथमे कैकशो व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरूथः? अयमेकस्ताव द्विभजय भुज्यताम्। पश्चाद अन्यो द्वितीयः कश्चिल्लक्ष्यते।

www.rajeshsir.co.in

प्रश्न 1. देउलाख्यां ग्रामः कोवसतिस्म? प्र.2. तस्य भार्या का आसीत्? प्र.3. सा कं ददर्श?

अथवा

कश्चित् कृषक बलीवदभ्यां क्षेत्र कर्षणं कुर्वन्नासीत्। तयो बलीवदयोः-एकः शरीरेण दुर्बलः जवेन गन्तुमशक्तश्चासीत्। अतः कृषकः तं दुर्बलं वृषभं तोदनन नुद्यमानः अवर्तत। सः ऋषभः हल– मूढ्वा गन्तुमशक्तः क्षेत्रे पपात। क्रुद्धः कृशीवलः तमुत्थापयितुं बहुवारम् यत्नम करोत्। तथापि वृषः नोत्थितः भूमो पतिते स्वपुत्रं दृष्ट्वा सर्वधेनुना मातुः सुरभेः नेत्राभ्यामश्रूणि आविरासन्।

प्रश्न 1. कृषकः काभ्यां क्षेत्र कर्षणं कुर्वन्नासीत्?

प्रश्न 2. तयोः बली वर्दयोः एकः की दृशः आसीत्?

प्रश्न 3. मातुः सुरभे नेत्राभ्यां कानि अविरासन्?

प्रश्न 19. अधोलिखितं पद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्ननाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत– 03

कज्जलमलिनं धमं मुञ्चति शतशकटीयानम्।
वाष्प्यानमाला संधावेति वितरन्ती ध्वानम्।।
यानानां पड्कतयो हयनन्ताः कठिनं संसरणम्।
शुचि ।।

प्रश्न 1. शतशकटीयानं किं मुञ्चति? प्रश्न 2. का संधावति? प्रश्न 3. वाष्प्यानमाला कशं संधावति?

अथवा

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यंनावसीदति।।

प्रश्न 1. किं मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः? प्रश्न 2. आलस्यं हि केषां शरीर स्थो महान् रिपुः?

प्रश्न 3. कस्य समो बन्धुः नासित?

प्रश्न 20. अधोलिखितं नाट्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखतः– 03

पिकः .... अलम् अलम् अतिविकत्थनेन। किं विस्मर्यते यत् काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः। वसन्त समये प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः।। काकः – रे प्रभृत्! अहं यदि तव संततिन पालयामि तर्हि कुत्र स्युः पिकाः ? अतः अहम् एव करूणापरः पक्षिसम्राट काकः।

प्रश्न 1. काकः की दृशः पिकः की दृशः? प्रश्न 2 कदा काकः पिकः पिकः? प्रश्न.3. अलम् अलम् केन?

अथवा

उभौ – राजन्! डपाध्याय दत्तो डस्मान् त्वरयति।

रामः – मयापि सम्माननीय ऐव मुनिनियोगः तथाहि–
भवन्तौ गायन्तौ कविरपि पुराणोव्रतनिधिर्
गिरां सन्दर्भोडयं प्रथममवतीर्णो व सुमतीम्।
कथा चेयं श्लाहया सरसिरूहनाभस्य नियंत,
पुनाति श्रोतारं रमयति च सोडयं परिकरः।।
वयस्य ! अपूर्वोडयं मानवानां सरस्वत्यवतारः।

प्रश्न – 1. को अस्मान् त्वरयति? प्रश्न – 2. अंय परिकर : नियंत कं पुनाति रमयतिच?

प्रश्न – 3. अपूर्वोडयं केषां सरस्वत्यवतारः?

प्रश्न 21. अधोलिखितम् अपठित गद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत– 4

संसारे अनेकषां दुःखानां मूलकारणम् अज्ञानम्। अज्ञानम् एव समाजे नानाविकाराणांजन्म भवति। हिंसा भ्रष्टाचारादयः थे उपदवाः अस्मान् पीडयन्ति तेषां मूले अशिक्षा व वर्तते। वयं शिक्षायाः प्रकाशेन अज्ञानस्य अन्धकार हर्तु सज्जाः भवेम।

प्रश्न 1. अस्य गद्यांशस्य शीर्षकं लिखत।

प्रश्न 2. दुःखानां मूल कारणं किम्?

प्रश्न 3. समाजे अनेके विकाराः कथं जायन्ते?

प्रश्न 4. के उपद्रवाः अस्मानं पीडयन्ति?

प्रश्न 22. स्वस्य प्राचार्यस्य कृते अवकाशार्थम् एकं प्रार्थना पत्रं संस्कृत भाषायां लिखत। 4

अथवा

मित्राय स्वाध्ययनस्य एकं पत्रं संस्कृत भाषायां लिखत।

प्रश्न 23. अधोलिखितेषु विषयेषु एवं विषयं स्वीकृत्य शतशब्देषु संस्कृतभाषायां निबन्धं लिखत। 4

अथवा

1- अस्माकं देशः 2. पर्यावरणंम् 3. मम प्रियः कविः 4. संस्कृत भाषायाः महत्वम्।।

www.rajeshsir.co.in